

ОДБРАНА

Специјални прилог 117

АВГАНИСТАН ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

ДАЛЕКО ЈЕ МИР

Изрека да је историја савременог човечанства историја ратова, као да се односи на Авганистан и народе који трају на тим просторима. Вековима се у Авганистану и за Авганистан воде борбе, ратује и гине.

Друга половина 20. и почетак 21. века карактерисало је мноштво локалних и регионалних сукоба и страних војних интервенција. Управо су Авганистан и његову територију потресали бројни унутрашњи сукоби и војне интервенције. Током осамдесетих година прошлог века бивши Совјетски Савез, у одговору на унутрашњу кризу и ради заштите својих интереса у тој земљи, извео је неуспешну војну интервенцију. Десет година касније, а после жестоких унутрашњих сукоба, истим поводом и са истим циљем, војну интервенцију у Авганистану, такође неуспешну, извели су Сједињене Америчке Државе и Северноатлантски савез.

Обе суперсиле имају значајна искуства у извођењу војних интервенција – прва мање, друга много више. Свака од њих користила је властиту стратегију и тактику, што се одразило и у Авганистану.

Примењена стратегија и тактика употребе снага великих сила привукла је пажњу готово свих војних посматрача. Међутим, ништа мању пажњу политичких аналитичара привукли су такође поводи и циљеви интервенције, као и циљеви и методи борбе противника страног војног ангажовања – у првом случају муџахедина и Ал Каиде, а у другом талибана и опет Ал Каиде.

Исламска Република Авганистан заузима површину од 625.000

квадратних километара Централне и Југозападне Азије, на којој живи око 31 милион становника (процена из 2012. године). На југу и истоку граничи се са Пакистаном, на западу са Ираном, на северу са Туркменистаном, Узбекистаном и Таџикистаном (до 1992. и са Совјетским Савезом), а на северозападу са Кином.

Авганистан заузима веома важан геостратегијски положај. Кроз висове планинског ланца Хиндукуш воде правци према Средњем истоку (од Персијског залива Авганистан је удаљен свега 600 км), Централној и Југоисточној Азији, због чега је Авганистан непрекидно изложен бројним војним походима, интервенцијама и надметања великих сила у поку-

шајима успостављања контроле над тим подручјем. Територију Авганистана походиле су трупе Александра Македонског и Џингис-кана. Освајали су је Персијанци, Арапи и Турци. У Новом веку за њу су се борили Британци и Руси, а затим Совјети и Американци.

Изразито планинска земља, са јако разгранатим високопланинским ланцима који раздвајају северну низију од јужне висоравни, Авганистан садржи три главна географско-топографска подручја. Највећи његов планински комплекс Хиндукуш, са највишом врхом Тирач Мир (7.750 м), пружа се правцем северозапад–југоисток и на северу се спушта у висораван, а затим у просторну равницу, а слично томе и на југу. Такав терен погодује вођењу борбе партизанског и герилског типа и отежава извођење антигерилских дејстава.

Бруто друштвени производ те ретко насељене, изразито неразвијене земље једва прелази 1.000 америчких долара по становнику. Најважније привредне гране су пољопривреда и сточарство. У индустрији

(поглавито прерађивачкој) запослено је мање од десет одсто становника. Познат је по производњи опијума. Иако готово непрекидно доживљава кризе и ратове, наталитет је веома висок, највиши у муслиманском свету.

Авганистан је „земља Авгана“, највеће етничке групе која насељава ову земљу. Име Авган најчешће се поистовећује са именом Паштун. „Речи Авган и Паштун су синоними“, пише у Британској енциклопедији. Просечно 38 одсто становника чине Авгани/Паштуни; 25 одсто су Таџици, 19 одсто Хазари, 6 одсто Узбеци и 12 одсто остали. У новије време у Авганистану се појавила и делује етноконфесионална група (покрет) названа талибани, која вуче порекло од Паштуна. Они су између 1996. и 2001. држали власт у Авганистану испољавајући своју склоност према терористичкој групи Ал Каида.

У поглавито исламској земљи чак 99 одсто становника су муслимани, 85 одсто сунити и 15 одсто шиити. Вера има веома важну улогу у политичком животу земље. У разним

ситуацијама, кризама и ратовима, верске вође преузимале су главну улогу у друштву, мада међу њима не постоји пуна сагласност и јединство. На подручју које је вековима било стециште различитих народа и мета многих освајача, персијских, арапских, индијских, отоманских и других, прва независна држава, краљевина Авгана, настаје у јужном делу данашњег Авганистана, око 1709. године, као резултат борбе против Индуса.

Док се Авганистан борио од на сртаја Иранаца и Индуса и градио своју независност, јачало је ривалство између Британске империје и Руске царевине за супремацију у Централној Азији. Почетком 19. века отпочела је и пуних сто година трајала „велика игра“ између две војне силе. Британци су се, наиме, побојали могуће руске експанзије у Централној Азији и руске амбиције да угрози „драгуљ у круни империје“, тј. Британску Индију. У том случају, Авганистан би могао да постане одскачна даска за напад на Индију. Да би такву могућност предупред-

дили, Британци су прибегли јачању својих позиција у Авганистану, отпочевши Први англо-авганистански рат (1839–1842), у којем су претрпели тешке губитке.

Надметање између Британије и Русије за престиж у Авганистану је настављено. Успостављање руског дипломатског представништва у Кабулу било је повод за нови покушај Британаца да освоје власт, односно Други англо-авганистански рат (1878–1881), у којем су Британци успели да успоставе нову марионетску владу и преузму вођење спољних послова Авганистана све до 1919. године.

Међутим, догађаји у Русији (револуција 1917. године) одразили су се и на ситуацију у Авганистану. У одговор на потписивање споразума између авганистанског краља Аманулаха и вође Октобарске револуције Лењина, Британци су 1919. године предузели Трећи англо-авганистански рат, који су изгубили, практично се повукли из Авганистана и признали му готово пуну независност.

Приближавање Совјетском Савезу

После победе у рату против Велике Британије и потврђивања условне независности Кан је убрзао модернизацију земље. Успоставио је дипломатске односе са већином светских сила, укључујући и Совјетску Русију. Мере које је предузео, међутим, наишле су на незадовољство и отпор племенских и верских вођа. Крајем 1928. године избиле су побуне широких размера, па је Аманулах Кан био принуђен да абдицира у корист свог старијег брата, који се на том положају није дуже задржао. Убрзо је збачен с престола и ликвидан, а на његово место дошао је Мохамед Надер Шах, којега је новембра 1933. године наследио његов син – Мохамед Захир Шах. Он ће бити авганистански суверен – краљ пуних 40 година – до 1973. године.

Када је 1953. године Захир Шах поверио дужност председника владе

свом блиском рођаку Мухамеду Дауд Кану, многи су били изненађени његовом одлуком да се за економску и војну помоћ обрати Совјетском Савезу. Оштар отпор опозиције, па и сукоб са самим сувереном Захир Шахом, резултирао је стварањем неколико незваничних партија са својим платформама о будућности земље. Једну такву групу сачињавала је Народна демократска партија Авганистана (НДПА), која је релативно брзо успоставила блиске идеолошке односе са Совјетском комунистичком партијом и авганистанском владом.

Основана 1965, НДПА је првих десет година свог постојања означена као најзаслужнија за привредни и друштвени развој земље. Међутим, већ 1979. дели се на две странке: Калк (Масовна) са Нур Мохамед Таракимем и Парчам (Застава) са Барбак Камелом на челу – прва за независну спољну политику, а друга за чвршће везе са совјетском владом и партијом, што ће касније имати кобне последице по судбину земље.

Јула 1973. године, актуелни председник владе Мохамед Дауд Кан извео је, уз подршку левичарских војних кругова и чланова фракције Застава, војни удар и од краља Захир Шаха преузео врховну власт. Уместо монархије прогласио је Републику Авганистан, а себе именовоао за председника Централног комитета Републике и председника владе. Међутим, 27. априла 1978. организована опозиција извела је пуч, познат и као „Априлска револуција“. Власт је преузело крило Калк, а његов вођа Нур Мухамед Тараки постао је председник Революционарног савета и премијер новоуспостављене Демократске Републике Авганистан.

Америчко противљење

Присуство и утицај Совјетског Савеза у Авганистану нису благонаклоно примљени у Сједињеним Државама и водећим земљама муслиманског света. Штавише, и једни и други прижељкивали су да у Авганистану имају свој утицај. Амерички интерес за Авганистан, видније испољен седамдесетих година прошлог века, није био сасвим нов. Он потиче од завршетка Другог светског рата, тј. од постизања пуне независности Авганистана, а вођен је по принципу замене британског присуства у бившим колонијама. Сједињене Америчке Државе, међутим, нису јавно експонирале свој

интерес за Авганистан. Тек фебруара 1979. године када је у Кабулу убијен амерички амбасадор, њихово прикривено деловање је интензивирано. Централна обавештајна агенција (ЦИА), наиме, помагала је муџахедине који су се борили против режима у Кабулу, а тиме и против совјетског утицаја у тој земљи. Активно је радила и на компромитовању СССР-а и стварању „услова“ за његову војну интервенцију у Авганистану.

Вишегодишња авганистанска криза ескалирала је почетком 1979. године у стање које се могло окарактерисати као прави грађански рат. Масовни нереди и оштра фракцијска борба унутар владајуће партије НДПА представљали су главна обележја унутрашњег стања у Авганистану.

У пролеће 1979. масовни нереди избили су у 28 од 32 провинције, а фракцијска борба је интензивирана. У тој борби сви представници просовјетског крила Парчам збачени су са положаја у партији и на власти, а у крилу Калк настале су веће персоналне промене. Нур Мохамед Тараки задржао је положај председника Републике и врховног команданта оружаних снага, положај председника владе преузео је Хафизулах Амин, који је шест месеци касније (14. септембар 1979) војним пучем преузео дужност председника и вр-

ховног команданта оружаних снага, док је Мохамед Тараки погубљен.

Доласком на власт Хафизулах Амина стање у земљи није побољшано, штавише оно је убрзано погоршавано. Амин се неко време одржавао на власти захваљујући совјетској економској и војној помоћи. У критичним ситуацијама председник Амин обраћао се с позивом на Уговор о пријатељству и сарадњи Совјетима за већу војну помоћ и непосредну подршку у борби против побуњеника, али совјетско руководство је само делимично удовољавало тим захтевима.

Међутим, како је криза ескалирала совјетско руководство почело је да губи поверење у Амина и његову владу. У страху од могућности да се Амин приклони Американцима и на тај начин доведе САД на границе са СССР-ом, убрзане су припреме и за војну интервенцију.

Војна интервенција

Мада су припреме за војну интервенцију предузете знатно раније, коначна одлука о њеном покретању донета је тек 12. децембра 1979. године. Главни циљ војне интервенције био је промена власти у Кабулу (свргавање постојеће и успостављање нове, поуздане и Совјетском Савезу одане владе), консолидовање НДПА и снага безбедности (армије и полиције) и обезбеђење трајног присуства и утицаја СССР-а у Авганистану. Совјетско руководство сматрало је да ће тај посао, са ослонцем на оружане снаге Авганистана и себи наклоњене чланове и присталице НДПА, обавити релативно брзо. Међутим такве процене, очигледно, нису биле добре. Очекивана подршка је изостала, а совјетска војска и Совјетима наклоњена влада Авганистана наишли су на масован отпор унутрашњих снага. Тако су Совјети морали да се ангажују у две врсте рата у Авганистану – у класичној војној интервенцији и у антигерилској борби.

Одлуку о извршењу, обиму и карактеру интервенције, совјетско руководство донело је 12. децембра 1979. године. У граду Терез (бивша совјетска република Тацикистан) успостављен је Оперативни штаб са генерал-потпуковником Акромајевим на челу, а за извршење је одређена 40. армија, чије су јединице шест месеци припремане тај задатак.

Комбинована операција копнених и ваздухопловних снага отпочета је 27. децембра изјутра. Оклопно-механизоване снаге прешле су границу на северу Авганистана, док су ваздушнодесантне јединице спуштене у неколико градова у дубини територије, где су их дочекали претходно десантирани делови Совјетске армије и јединице авганистанских снага безбедности. На аеродрому Баграм, недалеко од Кабула, спуштене су јединице 103. гардијске ваздушнодесантне дивизије, које су одатле развиле дејства према (и у) Кабулу.

Према раније усвојеном плану, припадници већ десантиране специјалне групе „Гром“ и групе „Зенит“, преобучени у униформе авганистанске војске извршили су 27. децембра препад и заузели све важније објекте у Кабулу, укључујући седиште председника Амина, који је том приликом погубљен (према совјетском објашњењу погубили су га партијски

противници, а према другим изворима Совјети). За новог председника Владе и шефа партије (крило Парчам) постављен је бивши потпредседник владе, а тада актуелни амбасадор Авганистана у Прагу Барбак Кармал.

Совјетске јединице су потом заузеле и друге важне стратегијске центре и запоселе главне комуника-

ПОЧЕТАК СОВЈЕТСКЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

У првом таласу инвазије учествовале су снаге 40. армије, укључујући две мотострељачке дивизије (5. гардијска и 108. мотострељачка), 103. ваздушнодесантну дивизију, две ваздушнодесантне (падобранске) и две самосталне мотострељачке бригаде, пет самосталних пукова и бројне друге јединице за борбену и помоћну подршку, укупне јачине од око 80.000 војника са око 1.200 тенкова, 2.000 оклопних транспортера и више од 1.000 борбених и помоћних авиона и хеликоптера. За њихово ојачање накнадно су упућене две мотострељачке дивизије, 58. и 201. (резервна), 56. самостална ваздушнодесантна јуришна бригада и 56. мешовити ваздушни корпус, укупне јачине од 25.000 до 30.000 људи. Тако су се у извршењу интервенције на авганистанском ратиште нашле снаге од око 110.000 најсавременије опремљених и обучених совјетских војника.

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

ције. Међутим, побуњеници су и даље држали више од 75 одсто територије под својом контролом, представљајући озбиљну претњу авганистанској војсци и администрацији али и совјетским јединицама. У међувремену, побуњеници протерани из заузетих градова, којима су се придружили и етничке и верске вође, све више су интензивирали своју активност, док је борбена способност авганистанских снага безбедности константно опадала (губљење морала, дезертерство и друго). Тако су се совјетске снаге нашле у ситуацији да се боре против снага герилски распоређених „свуда и нигде”.

Антигерилски рат

На почетку Совјети нису предвиђали да ће ући у непосредну борбу са побуњеницима, већ су сматрали да ће бити довољно да пружају подршку и помоћ авганистанским снагама. Мислили су да ће оспособити авганистанску армију и полицију за успешнију борбу у успостављању мира и стабилности у земљи. Међутим, њихов долазак имао је супротан ефекат. Побуна је добијала у интензитету, у снази и у броју побуњеника, а авганистанске снаге безбедности нису биле оспособљене за нове изазове. Масовна дезертерства из авганистанске армије су настављена, а они њени припадници, нарочито из редова војничког састава, који су остали у униформи легитимне армије, нису били нарочито расположени за борбу против својих сународника и истовјерника.

Снаге које су се бориле против Аминовог режима наставиле су да се боре и против Кармелове власти и совјетског војног присуства, али ојачане, са већом жестином и уз већу инострану моралну подршку и материјалну помоћ, која је долазила из САД, Пакистана, Ирана, Саудијске Арабије, Кине и неких других земаља. Те снаге биле су организоване претежно у мале јединице, наоружане лаким пешадијским наоружањем, ређе

са преносним противоклопним средствима, готово редовно под окриљем локалних племенских и верских вођа. Свим расположивим средствима дејствовале су против људства и објекта режима, а после доласка совјетских војника и против њих. При томе користили су устаљену герилску тактику „нападни и бежи“.

У борби против побуњеничких снага и њихове тактике совјетске снаге користиле су стратегију и тактику умногоме сличну оној коју су Американци користили у Вијетнамском рату. У току првих пет година, или у првој фази свог ангажовања (период 1980–1985), оне су, уз садејство са снагама авганистанске армије, предузеле и извеле најмање девет операција типа „претражи и уништи“, у којима су копнене снаге, подржане дејствима из ваздуха, покушавале да

претраже шира подручја, униште и протерају противника са територија захваћеним ратним операцијама. Прибегавале су и опкољавању већих побуњеничких групација, а затим и дејствима из ваздуха, претежно наоружаним хеликоптерима, да разбију опкољене формације, али ни та тактика није давала резултате. Опкољене снаге нису сачекивале напад у окружењу. Најчешће су успевале да нађу излаз, а понекад и да нападну противника с леђа или да пребегну на туђу (пакистанску) територију.

Током петогодишњег ангажовања у Авганистану совјетске снаге нису успеле да остваре значајнији успех у остваривању унутрашње стабилности и безбедности. Нестабилност владе председника Барбак Кармала и тешкоће са борбеним оспособљавањем авганистанске армије настављени су у

недоглед. Побуњеничке снаге су јачале, учвршћивале позиције на територијама под властитом контролом и постепено, али сигурно су је шириле.

Ал Каида, нови подстицај побуњеничкој борби

Побуњеничке снаге, или снаге отпора, добијале су током година све већу материјалну помоћ од противника совјетског ангажовања у Авганистану. На челу тих противника биле су Сједињене Америчке Државе, које су посредством Централне обавештајне агенције интензивирале помоћ побуњеничким снагама, њиховом организовању, опремању и борбеном оспособљавању. На том плану помогле су организовање и увођење

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

у борбу посебне екстремистичке организације, познате као Ал Каида.

Ал Каида („База“), међународни савез исламских терористичких организација, основана је ради прикупљања средстава и регрутовање добровољаца спремних за борбу против совјетско-авганистанских „неверника“. У развоју својих активности у Авганистану Ал Каида је, као и њен вођа Осама бин Ладен, добила снажну подршку и материјалну помоћ бројних земаља, укључујући САД, Пакистан, Саудијску Арабију, Арапске Емирате, Иран и друге. Сједињене Америчке Државе пружиле су своју помоћ Ал Каиди обуком и опремањем њених припадника, па и самог њеног вође – Бин Ладена. Ал Каида је, у ствари, творевина Централне обавештајне агенције.

Долазак Бин Ладена у Авганистан и формирање Ал Каиде довело је до великих промена у организацији и деловању побуњеничких муџахединских снага. Раније мале и готово широм државне територије распрострањене јединице локалних вођа – ратних команданата, груписане су у веће тактичке јединице са одговарајућим командним кадром и јасно дефинисаним задацима. Маја 1985. године, седам најважнијих побуњеничких организација организовало је савез за борбу против Совјета. Добро организоване и опремљене новим средствима наоружања и војне опреме муџахедини су интензивирали своје активност, преносећи борбу све ближе Кабулу, главном граду Авганистана. Тако је 1985. означена као најкрвавија година у совјетско-авганистанском рату.

Тражење излаза из неповољне ситуације

У немогућности да сузбију наведене активности муџахедина, стабилизују владу председника Кармала и борбено оспособе авганистанску војску, Совјети су почели све више да

размишљају о повлачењу. Таквим размишљањима допринеле су и промене у Совјетском Савезу. И сам нови председник СССР-а Михаил Горбачов схватио је да Совјетски Савез нема више шта да тражи у Авганистану и треба што пре да се извуче из тог пакла. Тај његов став дискретно је провлачен у јавност преко промовисаног принципа „гласност“. У том смислу учињен је покушај преносења одговорности за судбину земље на саме Авганистанце. Тако је

крајем 1986. године председник Кармал замењен Мохамедом Наџибулахом, шефом авганистанске тајне полиције.

Нови председник, као и неки његови претходници, покушао је да спроведе нове и додатне друштвене реформе. Донео је нов устав, увео вишепартијски систем, дозволио слободу говора, увео исламски правни систем у независном правосудју, промовисао је политику националног помирења и друго. Нова политика, међутим, режим није учинила популарнијим нити безбеднијим. Није пронађен прави одговор на даље јачање муџахедина и на њихову примењену стратегију и тактику.

Покушај Совјета да директну конфронтацију замене политиком придобијања умеренијих фракција, није дала очекиване резултате. У пат позицији, Совјетима није преостало ништа друго него да се повуку и Авганистан оставе у хаосу какав су и нашли, или још већем. Одлука о повлачењу, које је трајало до фебруара 1989, објављена је 25. јуна 1987. године.

Тешке економске, социјалне и друге последице

Совјетски Савез ушао је у авганистански рат са погрешном политиком, погрешном проценом ситуације и погрешно вођеном стратегијом и тактиком. Деценијама је СССР подржавао и потхрањивао политику непримерену условима једне земље и једног народа. На крају је, опет на бази лоших процена, ушао у један специфичан, неконвенционални рат за који се његове снаге нису припремале и опремале.

Совјетске снаге нашле су се у рату без савезника и са много противника. Авганистанска армија била је у расулу пре совјетске интервенције и на-

ставила је да се дезинтегрише током интервенције. Слично је и са снагама унутрашње, државне безбедности. Те снаге нису биле мотивисане да се бо-

ПОРАЗ

Совјети су напустили своје „вијетнамско“ бојиште, изгубивши близу 15.000 (14.453) убијених у борби и три пута више рањених и за рад онеспособљених војника. Губици Авганистанаца у овом, као и у готово сваком другом герилском/неконвенционалном рату, прецизно нису пребројани, али неке процене указују на то да је око 18.000 авганистанских војника погинуло, 75.000 до 90.000 муџахедина убијено и 75.000 рањено. Око милион људи умрло је од глади и немаштине, а исто толико избегло из земље или интерно расељено. Материјални губици могу само да се процењују, али никада да се са приближном тачношћу прикажу.

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

ре против својих сународника и браће по вери, а њени припадници испољавали су и отпорност према тој борби нарочито када су Совјети масовно и неселективно користили ватру са земље и из ваздуха чак и против цивилних циљева. Насупрот томе, снаге побуне и отпора, иако неадекватно организоване и опремљене, показале су се као веома снажан противник.

Војно ангажовање у Авганистану убрзало је, ако не и узроковало, колапс СССР-а и његове идеологије. Совјетско војно присуство (и америчко противљење том присуству) повећало је бунт авганистанског народа, продубило исламски верски фундаментализам и узроковало настајање нових терористичких организација, које ће се у касније намножавати и уносити неред у међународне односе.

Период унутрашње нестабилности

Ера совјетске војне интервенције у Авганистану обележена је, поред осталог, појавом Ал Каиде на бојишту и њеним активностима, а пост-совјетски период обележен је појавом талибанског покрета и његових активности. Осама бин Ладен сматрао је да је обавио свој посао и са својом групом муџахедина повукао се са бојишта у борби против прокомунистичког режима у Авганистану заменили су га талибани.

Авганистанска просовјетска влада опстајала је док су је Совјети подржавали (и одржавали). После крупних међународних промена у Европи и свету крајем осамдесетих и на почетку деведесетих година, укључујући и распад Совјетског Савеза, таква помоћ је прекинута. У одсуству те „помоћи“ и без непосредног страног војног присуства, у земљи је настао прави грађански рат. Муџахедини су интензивирали своје акције и операције, укључујући терористичке нападе и диверзије у великим градовима.

Влада председника Наџибулаха покушала је да изађе из кризе без

непосредне стране војне и друге помоћи, али у томе није успела. Настојала је да у свом деловању покаже исламско обележје. Сви позиви на социјализам били су уклоњени из јавних комуникација. Међутим, све то није било довољно или је било сувише касно. Муџахедини, оличени у покрету отпора, хтели су много више. Хтели су власт.

У пролеће 1992. године дошло је до промене власти у Кабулу. Председник Наџибулах је најпре понудио оставку, која није прихваћена, да би затим прихватио план Уједињених нација о прелазној влади и по налогу Ватам партије, крајем априла, абдицирао. С обзиром на то да му је претила опасност, нашао је уточиште у згради УН у Кабулу, где је остао све до 17. септембра 1996, када је и погубљен. За вршиоца дужности шефа држава постављен је Абдул Рахим Халиф, који је на том положају опстао непуну годину. Већ идуће године муџахедини су освојили Кабул, а њихови лидери – Узбек Абдул Рашид Достум и Таџак Ахмад Шах Масуд,

компромисно, за новог председника постављају Бухранудина Рабанија.

Продор и владавина талибана

У пролеће 1994. године у Авганистану се појављује до тада непозната фракција муџахедина названа талибанима. Они су из Пакистана продрли у јужни део Авганистана, заузели Кандахар и околне провинције и наставили поход према Кабулу. У том походу дошли су до знатних количина наоружања и војне опреме, при чему су им се локалне вође, такозвани господари или лордови рата, већином предавали без борбе. Септембра 1996. године ушли су и у сам главни град Авганистана – Кабул, одакле су, као и из Кандахара, владали Авганистаном до следеће стране војне интервенције у 2001. години.

Освојивши врховну власт и успоставивши контролу над већим делом територије, талибани су анулирали све раније прописе и норме понашања. Донели су шеријатски закон ко-

јим су жене присиљене да носе бурке, мушкарци кратку косу и дугачку браду. Женама је забрањено да похађају школу, а уведене су и забране коришћења средстава забаве, разоноде и комуникација (ТВ) и друго.

Талибани су пружили уточиште Осами бин Ладену, који се са својим саборцима, после необављене мисије на Блиском истоку, вратио у Авганистан где је наставио припреме за нове терористичке акције и операције. Резултат тих припрема је, поред осталог, терористички напад на виталне америчке привредне и војне објекте септембра 2001. године.

Изазов Америци

После повлачења Совјета, Осам бин Ладен вратио се као херој у Саудијску Арабију, нудећи своје борце за

протеривање „неверника“, углавном америчких војника, с подручја Персијског залива, укључујући Саудијску Арабију. Међутим, Бин Ладен није наишао на разумевање и подршку Ријада, већ му је забрањено одузимањем држављанства и протеривањем из земље.

Из Саудијске Арабије Бин Ладен је прешао у Судан, где је наишао на добар пријем и слободу деловања. Ту је, наводно, сковао планове за касније нападе на америчке амбасаде у Танзанији и Кенији, изводио нападе на америчке снаге у Сомалији и планирао друге терористичке акције и операције. Међутим, под притисцима САД, влада Судана протерала га је из земље, тако да се он 1996. године поновно нашао у Авганистану.

У тој земљи Бин Ладен је сковао савезништво између талибана и њего-

ве организације. Његови следбеници наводно су интегрисани са регуларном војском талибанске владе. Тако је он обезбедио повољне услове за обуку својих присталица и за предузимање нових терористичких напада, укључујући напад и на амерички разарач УСС *Коул*, у јеменској луци Аден, када је убијено 17 и рањено 39 припадника америчке ратне морнарице.

Највећи и најорганизованији напад у историји терористичког ратовања Ал Каида је извршила на привредне и војне објекте САД 11. септембра 2001. године. У том нападу два путничка авиона ударила су у зграде близнакиње Светског трговачког центра у Њујорку, када су погинуле 2.603 недужне особе и 147 путника и чланова посаде два *боингова* авиона. У нападу трећег путничког авиона на Пентагон погинуло је 125 људи и 147 путника и

чланова посаде, док је четврти авион са путницима и члановима посаде „нестао“ у подручју савезне државе Филадельфије. Наведени терористички напади били су повод и разлог за отпочињање борбе против тероризма, односно за војну интервенцију САД и међународне заједнице у Авганистану.

Терористички напад на важне привредне и војне објекте у самом центру САД представљао је изненађење за америчку владу, домаћу и светску јавност. Неспорно, САД су знале за активности Ал Каиде, њену идеологију и њене циљеве. Међутим, САД, а пре свега њене обавештајне службе, нарочито Централна обавештајна организација, која је Ал Каиду и подигла на ниво највеће, најбоље организоване и најопремљеније терористичке организације, потцениле су њене организацијске способности. Занете својим успесима у борби против комунизма у свету и совјетизма у Авганистану, занемариле су суштинско сагледавање значаја посвећености Ал Каиде борби против „неверника“ свих врста и на свим меридијанима.

Војна интервенција снага САД и НАТО

Сједињене Америчке Државе настојале су, као и у другим сличним случајевима, да проблем међународног тероризма и ситуацију у Авганистану интернационализују. Осим снажно потенцираног проблема у средствима јавног информисања, председник Буш говорио је, десет дана после отпочињања бомбардовања, у Генералној скупштини Уједињених нација о проблему међународног тероризма, нагласивши да нису само Сједињене Државе у опасности од тог светског зла, него и све остале земље савременог света.

Наступ председника Буша наишао је на општу подршку. Неке земље (Немачка, Француска, Италија, Јапан) упутиле су своје војне контингенте у Авганистан, а убрзано је следило и доношење резолуције Савета безбедно-

сти УН о формирању посебних међународних снага за Авганистан.

Пошто је Авганистан типично континентална земља, удаљена хиљадама километара од САД и Западне Европе, са великим бројем других земаља између, требало је обезбедити слободне пролазе кроз те земље. Сједињене Америчке Државе су и ту наишле на разумевање и подршку бројних земаља, укључујући Руску Федерацију, које су дозволиле коришћење својих копнених праваца и ваздушних коридора за прилаз Авганистану.

Операција „Трајна слобода“

Операција „Трајна слобода“ је званични назив за војну интервенцију америчких и међународних снага у Авганистану. Извођена је под заједничким „кишобраном“ глобалног противтерористичког рата, прокламованог од бившег председника САД, Џорџа Буша млађег.

Ал Каида званично није преузела одговорност за напад на америчке виталне привредне објекте 11. септембра, као што је учинила за напад на амерички разарач у луци Аден (Јемен). Она је само изразила задовољство за успешно изведен напад. То је, поред претходних сазнања о њеним активностима, било довољно да САД закључе да управо Ал Каида стоји иза терористичког напада на куле близнакиње. Председник Џорџ Буш млађи одмах је од талибанске владе, која је подржавала активности Ал Каиде, захтевао да:

- ухвати и Сједињеним Државама преда све вође Ал Каиде;
- пусти из затвора све стране држављане;

– одмах затвори све полигоне за обуку терориста;

– похвата и затвори све терористе и оне који их подржавају;

– дозволи Сједињеним Америчким Државама слободан прилаз свим полигонима за обуку ради инспекције.

Талибанска влада није удовољила наведеним захтевима. Затражила је да Бин Ладен напусти Авганистан,

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

15

али је одбила да га преда америчким властима пре него се докаже његово непосредно учешће у датом терористичком нападу. У накнадном одговору 7. октобра, прихватила је могућност да му се суди у Авганистану по исламском закону, што владу САД није задовољило. Сједињене Америчке Државе су прекинуле даље разговоре о томе и истог дана, заједно са Великом Британијом, предузеле извођење операције „Трајна слобода“. Снагама САД и Велике Британије већ почетком децембра придружили су се почетни елементи снага неколико других земаља – Аустралије, Канаде, Немачке, Француске и Италије.

Циљ и фазе интервенције

Операција „Трајна слобода“ предузета је ради хватања или убиства Осаме бин Ладена, разбијања његове терористичке организације и инфра-

структуре, смене талибанске владе у Кабулу, успостављања нове владе послушне Сједињеним Државама и њеног оспособљавања за успешну борбу против противника и за успешно руковођење земљом. Ако се посматра ангажовање интервентних снага и развој ситуације на ратишту, реализација операције „Трајна слобода“ може се поделити на неколико фаза:

- почетно ангажовање снага САД, В. Британије и других земаља у свргавању с власти талибанске владе и наношење почетних удара Ал Каиди, крај 2001 – почетак 2002. године;

- успостављање и јачање мултинационалних снага под командом НАТО-а и њихово ангажовање у антигерилској/антиустанничкој борби (2002–2006);

- јачање снага САД и других снага под командом НАТО-а и интензивирање антигерилске/антиустанничке борбе (2006–2011);

- покушај стабилизовања ситуације и почетак повлачења снага САД и мултинационалних снага из Авганистана (2011–2014);

- повлачење главнине међународних снага из Авганистана и преносење тежишта борбе против остатака талибана и Ал Каиде на снаге националне безбедности (војска и полиција) владе у Кабулу, 2014.

Свака од наведених етапа имала је своје карактеристике по степenu и по начину ангажовања и међународних снага и снага противника.

Почетак и први резултати војне интервенције

Операција „Трајна слобода“ отпочета је 7. октобра 2001, рано изјутра ударима из ваздуха и активношћу специјалних снага на копну. Ваздухопловне снаге САД и Велике

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

Британије предузеле су нападе из ваздуха на склоништа и полигоне за обуку припадника талибана и Ал Каиде, аеродроме и положаје ПВО талибанске војске и друге стратегијски важне циљеве. Тим ударима подвргнути су, поред планинског масива Тора Бора, аеродром Кабул, град Кандахар, седишта талибанског вође Мула Омара и град Џалалабад.

Почетак интервенције и прве војне акције и операције на авганистанском ратишту предузеле су и извеле углавном америчке и британске снаге уз ангажовање првенствено снага за специјалне операције уз снажну ваздушну подршку. Међутим, САД су још пре „дана д“ предузеле широку акцију за оснивање међународних снага и њихово увођење

у борбу против Ал Каиде и њених штићеника.

Међународне снаге за безбедносну помоћ Авганистану основане су Резолуцијом Савета безбедности УН бр. 1386 од 1. децембра 2001. године. Њихова првобитна намена била је да надзиру безбедност и пружају помоћ у обуци снагама безбедности (војске и унутрашњих послова) нове авганистанске владе. Њихово деловање било је ограничено на подручје Кабула и ближе околине. Касније су, одговарајућим одлукама СБ УН (Резолуција 1519 и др.), њихова улога и задаци у подршци авганистанске владе проширени на читаву територију Авганистана.

Истог дана (1. децембра 2001), када је у СБ УН донета резолуција 1386, у Бону је одржана међународна конференција на којој је Хамид Карзај изабран за шефа Привремене администрације Авганистана, коју је годину дана касније скупштина локалних вођа Лоја Цирга преименовала у Транзициону администрацију

МАСОВНИ УДАРИ ИЗ ВАЗДУХА

У масовним ударима ваздушних снага САД и Велике Британије на Авганистан учествовали су, поред осталог, стратегијски бомбардери Б-1 „лансер“, Б-2 „спирит“ и Б-52 „летећа тврђава“, затим палубни бомбардери Ф-14 и А/Ф 14 „хорнет“ лансирани са носача авиона из Персијског залива, вођене крстареће ракете „томахавк“ лансиране са америчких и британских бродова у Персијском заливу и други.

На тактичком нивоу велику улогу имали су борбени и помоћни хеликоптери – први, типа „апач“, звани „топовњача“ (гунсхип) у дејствима против идентификованих циљева и у подршци акција и операција специјалних снага, а други за извршење ваздушних десанта. У дејствима против „просторних“ циљева (лоцираних или претпостављених логора, полигона за обуку и слично) коришћени су и стратегијски транспортни авиони АЦ-130, звани „топовњаче“ опремљени са касетним и разорним бомбама.

и држави дала ново име – Исламска Република Авганистан.

Оснивање међународних снага и њихово увођење у посао текло је прилично споро и трајало дуго. Почетком фебруара 2002. успостављена је њихова почетна структура, утврђени су јој задаци и усвојен план ангажовања са предвиђених 5.000 људи, ниво који ће бити достигнут тек крајем исте године.

Улога и задаци међународних снага на почетку су били ограничени и у географском и у професионалном смислу. Оне нису биле упућене у Авганистан да се боре против Ал Каиде и талибана, њихов основни задатак био је помоћ снагама националне безбедности Авганистана и њихово оспособљавање за успешну борбу против противника нове авганистанске владе. Борбу против талибана и Ал Каиде на почетку водиле су коалиционе снаге – снаге САД и Велике Британије, Снаге националне безбедности Авганистана и снаге које су неке земље упутиле у Авганистан и пре доношења наведене резолуције СБ УН. С временом, међутим, оне су шириле подручја свог деловања, попримајући и борбену улогу.

Априла 2003. године на основу одлука Савета безбедности УН, надлежност над међународним снагама у Авганистану пренета је са УН на НАТО. Нешто касније (октобра исте године) одобрио је јачање тих снага и њихову територијалну експанзију деловања и стратегијски распоред. Наведени планови требало је да се реализују у четири фазе.

У ствари, САД су ушле у рат с проценом да талибанске снаге неће пружити већи отпор и да ће се део тих снага придружити снагама САД, Велике Британије и партнерских земаља. Полазећи од те претпоставке, оне нису ишле на инвазију са јаким оперативним снагама већ са снагама специјалне намене. Њихов основни задатак био је упад у одабране градове, ступање и контакт са локалним вођама и војним командантима талибанске војске ради њиховог придобијања за борбу против званичне

власти и Ал Каиде. Најпре су то били тимови Одељења за специјалне активности ЦИА, који су пре почетка бомбардовања били инфилтрирани и тајно деловали у Авганистану. Њима су се придружиле снаге за специјалне операције КоВ САД (делови 5. групе специјалних снага), елементи специјалних снага РВ САД (160. авио-пука) и британски командоси, које су својим дејствима и снажном подршком из ваздуха релативно брзо протерале талибане и успоставиле контролу у Кабулу.

Првих месец дана присуство оперативних америчко-британских јединица на копну било је готово симболично. Специјалне снаге и обавештајни оперативци ЦИА са војним искуством, под заштитом ватре из ваздуха кретали су се напред, ступајући у контакт са авганистанском милицијом и локалним вођама ангажујући их за заједничку борбу против талибана и Ал Каиде. Нису ступали у озбиљнију борбу са противником све до почетка борбе за Северну алијансу новембра 2001. године.

Борбе за Северну алијансу

Када се говори о Северној алијанси Авганистана, онда то често асоцира на географски појам, а тако се у неким западним изворима и означава. Међутим, она је више политички него географски појам. Основана је 1996. године, након што су исламски емирати (талибани) заузели Кабул и успоставили контролу над већим делом државне територије, као уједињени фронт за спас Авганистана. Основали су га Ахмад Шах Масул и Абдул Рашид Достум, који су у ширим пределима североисточног Авганистана организовали „одбрамбени рат“ против талибана и њихових пакистанских саучесника. Почетком новембра 2001. године снаге Алијансе, уз снажну ватрену подршку из ваздуха и заједно са специјалним снагама КоВ и РВ САД и тимовима Одељења за специјалне активности ЦИА, пред-

узеле су напад на талибане и заузеле оближњу војну базу, један од два аеродрома и сам град Мазар-е-Шариф.

Заузимање Мазар-е-Шарифа имало је вишеструки значај. Талибанима је нанет тежак ударац, а интервентним снагама отворен је коридор за допрему материјала и људства из Казахстана. Олакшана је, такође, копнена веза севера са југоистоком. Тако је пре краја новембра у руке америчко-британских трупа пао и Кандахар у којем се налазио вођа талибана, Мула Омар, чиме је означен крај званичне владавине талибана у Авганистану. Они су изгубили пуну контролу и у последње четири провинције у јужном делу земље. Вођа талибана Мула Омар напустио је земљу са својим најближим сарадницима и прешао у суседни Пакистан, а делови његове војске потражили су склоништа у планинским пределима и у Пакистану.

У релативно кратком периоду интервентне снаге добиле су битку, али не и рат. Поражени талибани нису се предали. Делом повучени у планинске и руралне пределе, они су најпре наставили борбу ниског интензитета да би касније прешли на реорганизовање и јачање својих редова, али и на преузимање иницијативе на бојишту.

Устоличење нове владе у Кабулу, с патронатом Сједињених Америчких Држава, уследило је као резултат одлуке бонске међународне конференције од 1. децембра 2001. године. Затим је организовано формирање и борбено оспособљавање Снага националне безбедности (војске и полиције) Авганистана и њихово постепено увођење у борбу против остатака талибана и Ал Каиде. Операција „Анаконда“ представљала је прво озбиљније крштење њених јединица.

Операција „Анаконда“

Операција „Анаконда“ изведена је у источном делу Авганистана с циљем уништења и протеривања групе талибанских снага и снага Ал Каиде из долине Шах-и-Кот. Планирано је да се операција заврши за три

дана, али је трајала 17 дана (од 2. до 19. марта 2002), што је последица лоших обавештајних процена у погледу јачине и борбене способности противника. Представљала је комбинавану операцију изведену дејствима специјалних јединица, употребом ваздушних десанта и фронталним нападом. Отпочета је инфилтрирањем специјалних снага САД, уз учешће британских командоса и специјалаца неколико других земаља – Канаде, Немачке, Норвешке, Турске и Аустралије. Њихов задатак био је да продором у дубину територије откривају положаје/присуство противника, ступају у контакт са локалним вођама, откривају погодне правце за продор снага на копну или положаје за ваздушне десанте и ступање у борбу против појединачна и група, уколико се то покаже неизбежним. У тој операцији учествовао је такође већи број оперативнотактичких јединица.

У извођењу ваздушног десанта учествовале су јединице 101. ваздушнодесантне дивизије (187. пук) КоВ САД, а дејства на копну предузеле су јединице америчке 10. планинске дивизије и 87. пука ренџера, док су ва-

трену подршку из ваздуха пружале јединице РВ и РМ САД и РВ Француске (ове последња уз употребу ЛБА типа *мираж 2000Д*). Непосредно у борбама против 500 до 1.000 талибана и Ал Каиде учествовало је око 1.700 америчких војника, 1.000 припадника новоформиране авганистанске војске и полиције и око 350 припадника оружаних снага других земаља.

Према америчким оценама и саопштењима, операција „Анаконда” успешно је окончана. Противнику су нанети осетни губици („неколико стотина талибана и бораца Ал Каиде убијено је или протерано из долине Шах и Кот”). Међутим, долина Шах Кот није очишћена од побуњеника и терориста, они ће релативно брзо обновити своје акције и све озбиљније угрожавати опстајање нових структура власти и страних трупа у тој долини и шире. После операције „Анаконда” међународне снаге су предузеле више других мањих или већих операција у основи с истим циљем и са истим исходом.

Груписање снага ИСАФ у Авганистану ишло је веома спора и дуго је трајало. Почетком фебруара 2002.

године, Савет НАТО-а утврдио је њихову почетну структуру, проширио им задатке и усвојио план њиховог ангажовања са предвиђених 5.000 људи – ниво који је требало постићи до краја исте године. У складу са развојем ситуације на бојишту, њихов број је повећаван, тако да је почетком 2006. године износио нешто више од 30.000 људи. Упоредо с тим успостављана је структура руковођења и командовања тим снагама и вршен је њихов стратегијски распоред.

Политику и стратегију ангажовања свеукупних интервентних снага (снага САД, осталих земаља НАТО-а и партнерских земаља), као и снага владе у Кабулу, у суштини, дефинисало је највише државно и војно руководство САД. Било је предвиђено да Северноатлантски савет, највише наредбодавно тело НАТО-а, одређује свеукупну координацију и политичку усмереност ИСАФ-а, али и њега су, у суштини, стратегијски „усмеравале” САД, које имају водећу улогу и у НАТО-у и под чију контролу је стављено деловање и авганистанске владе.

Структура врховног командовања снагама ИСАФ

Најважнији елемент наведеног врховног руковођења и командовања била је, неоспорно, Здружена команда ИСАФ. Под њеном надлежношћу налазиле су се регионалне команде, главни елемент оперативног руковођења и командовања. Њих је основала Команда снага САД у Авганистану за борбу против талибана и Ал Каиде у ширем подручју Кабула. Међутим, упоредо са властитим јачањем, експанзијом и интензитетом деловања, ИСАФ је преузимао постојеће и формирао нове регионалне команде и њихове борбене и помоћне елементе – провинцијске реконструкционе тимове. Њихова улога била је у свему ограничена.

Регионалне команде, као елементи оперативног командовања и

руковођења, основане су ради борбе против талибана и Ал Каиде и пружања помоћи и подршке безбедносним снагама и органима локалних власти у њиховом оспособљавању како за успешно супротстављање противнику тако и за изградњу савременијег демократског друштва. Свака регионална команда имала је одређену зону одговорности и јасно предвиђене задатке у оквиру своје зоне.

Прве регионалне команде, као елементи оперативног командовања и руковођења, организовале су снаге САД и сарадњи са снагама и органима владе у Кабулу. Међутим, после стављања готово свих интервентних снага под команду ИСАФ (април 2003), отпочето је и пренешење регионалних команди у његову надлежност. Тај процес, обављан у четири фазе, трајао је скоро пет година.

Свака регионална команда, у начелу, имала је:

- штаб командовања и комуникација,

- истурену базу за материјално-техничко снабдевање својих снага, помоћ и подршку војним и цивилним властима у својој зони;

- одређен број провинцијских реконструкцијских тимова од којих сваки „покрива” једну провинцију.

Војни елемент једне регионалне команде био је, у начелу, јачине једне дивизије. Командант одређене команде био је старешина (генерал-мајор) оне земље чији је војни контингент био најјачи у тој зони. Јачина војних контингената у зони једне регионалне команде одређивала је положај и његовог старешине у регионалној командној структури.

После одлуке о повлачењу САД и НАТО са авганистанског ратишта и током процеса смањења снага ИСАФ у Авганистану, регионалне команде су реорганизоване и преи-

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

меноване у ИСАФ саветодавне и помоћне тимове/групе (ISAF – Advisory and Assistance Teams).

У функционисању регионалних команди готово најважнију улогу имали су тзв. провинцијски реконструкцијски тимови (ПРТ). Концепт организације и деловања тих тимова развиле су и у неким ранијим ситуација тестирале Сједињене Америчке Државе. Оне су, међутим, најмасовније коришћене управо у Авганистану.

Прве провинцијске реконструкцијске тимове основале су америчко-британске снаге и снаге владе у Кабулу у оквиру операције „Трајна слобода“. Њихово организовање и распоред, у ствари, претходили су оснивању и деловању регионалних команди. С временом, преузимао их је ИСАФ и просторно ширио њихову делатност. На основу одлуке Савета НАТО, ИСАФ је први ПРТ у провинцији Кундуз преузео од снага САД тек крајем 2003. године. На основу одлука самита НАТО-а (Истамбул, 28. јуна 2004), наиме, ИСАФ је на северу Авганистана преузео још четири нова тима, чиме је завршена прва фаза оснивања, стратегијског распореда и ангажовања снага ИСАФ-а.

Следило је преузимање осталих и формирање нових тимова широм Авганистана. Тако је на основу одлука Савета НАТО-а ИСАФ преузео још четири тима на западном делу земље, после чега су снаге ИСАФ-а формално контролисале скоро 50 одсто авганистанске територије, завршивши другу фаза распореда и ангажовања својих снага.

Децембра 2005. године, Савет НАТО-а одобрио је план према којем је отворен пут даљег ширења улоге и присуства ИСАФ-а. Први корак у реализацији тог плана био је експанзија на јужни део Авганистана, где је ИСАФ преузео четири провинцијска реконструкцијска тима. Тако је до краја 2006. године, преузимањем 13 тимова на северу, западу и југу земље, покривајући близу три четвртине авганске територије, завршена и трећа фаза ширења ИСАФ-а.

КОМАНДОВАЊЕ СНАГАМА У АВГАНИСТАНУ

На нижим стратегијским нивоима, надлежност над ангажовањем снага САД у Авганистану пренета је на Централну команду снага САД у Тампи, Тексас, а снага ИСАФ – Савезничка команда за операције НАТО у Монсу, Белгија, док је непосредно на ратишту, руковођење и командовање америчко-британским снагама, на почетку, било одвојено од командовања и руковођења снагама ИСАФ-а. Међутим, упоредо са јачањем, ширењем и интензивирањем активности ИСАФ-а и релативним „слабљењем“ америчко-британских снага изведено је њихово спајање и стављање под јединствену команду – КОМИСАФ, с тим што је њен командант носио „две капе“ – командант снага САД у Авганистану (УСКОМ-а) и командант НАТО–ИСАФ снага. Усмеравана из Вашингтона и Брисела, КОМИСАФ је била одговорна и за успостављање и развој сарадње са владом председника Карзаја и за развој ситуације на ратишту уопште.

Године 2009, до када су снаге НАТО–ИСАФ знатно ојачане и својим активностима покриле готово читаву територију Авганистана, на врху командовања и руковођења у Авганистану десиле су се значајне промене. Поред поменуте „врховне“ команде (КОМИСАФ), формирана је Здружена команда ИСАФ (ИЈК), као главни оперативни елемент КОМИСАФ, којој је потпао је и посебан командно-руководећи орган за специјалне операције (СОЕ). Под Здружену команду ИСАФ-а потпале су регионалне команде са својим регионалним реконструкцијским тимовима.

На основу одлуке Савета НАТО-а од септембра 2006. године снаге ИСАФ прошириле су своје „операције“ и на исток Авганистана, преузимајући постојеће и формирајући нове тимове. На тај начин, снаге ИСАФ-а имплементирале су и последњу, четврту фазу својег ширења и деловања.

Састав једног тима сачињавали су професионална војна лица и циви-

ли разних струка и профила. Основни задаци били су борба против талибана и Ал Каиде, саветодавна и материјално-техничка помоћ и подршка безбедносних снага владе у Кабулу, саветодавна и друга помоћ цивилним органима власти у оквирим својих зона одговорности. Када се говори о борби против талибана и Ал Каиде, постојала је стална тежња да

Каиде, постојала је стална тежња да се тежиште те борбе што више пренесе на авганистанске снаге уз саветодавну, артиљеријско-ракетну и ваздухопловну подршку снага ИСАФ.

Војну компоненту тима најчешће су сачињавала лица која су долазила из структура намењених и оспособљених за специјално/антигерилско/антиустанничко ратовање и цивилне послове, јер су стратегије талибана и Ал Каиде, као и постављени им задаци то захтевали. Цивилне структуре сачињавали су стручњаци за политичко-пропагандну делатност, образовање, здравствену заштиту и слично. Све до 2009. године саставом су доминирала војна лица, а после тога цивилни стручњаци, али и даље под војном командом.

У склопу борбе против талибана и Ал Каиде, помоћи и подршке авганистанским безбедносним снагама и цивилним структурама, веома важну улогу имао је тзв. Противустаннички саветодавни и помоћни тим, који је основан 2009. године са седиштем у Кабулу и са низом саветодавних и помоћних тимова Команде ИСАФ-а распоређених у разним регионалним командама и испоставама. Основни задатак ове саветодавне и помоћне структуре био је обавештајно-извиђачка и политичко-пропагандна делатност, те подршка и помоћ снагама националне безбедности Авганистана.

Командовање и руковођење снагама ИСАФ-а било је веома комплексно. Умрежење пет регионалних команди и више од двадесет провинцијских реконструкцијских тимова разасутих широм територије Авганистана захтевало је успостављање веома сложеног и свеобухватног система командовања и комуникација. Извиђачки и комуникацијски сателити имали су изузетно важну улогу.

Повратак талибана

Изгубивши прву битку, талибани и Ал Каида нису се предали нити су одустали од борбе. Мула Омар, вођа талибана, и Осама бин Ладен,

РЕГИОНАЛНЕ КОМАНДЕ

У време највеће концентрације међународних снага (САД, НАТО и других земаља) у Авганистану (2009–2011) било је шест регионалних команди, и то:

- регионална команда *Север* у Мазар Шарифу са пет ПРТс у пет провинција, командант, немачки генерал;
- регионална команда *Зајпаг*, Херат, са четири ПРТ, командант италијански генерал;
- регионална команда *Кајиџал* (главног града), Кабул, без ПРТ, командант француски генерал;
- регионална команда *Југ*, Кандахар, са четири ПРТ, командант холандски генерал;
- регионална команда *Исток*, Вазад. база *Баграм*, са 13 ПРТ, командант амерички генерал;
- регионална команда *Југозапад*, Camp Leaderneck, формирана је у лето 2010. године, раздвајањем Јужне команде у две. Покрива две провинције, командант – генерал-мајор морнаричке пешадије САД.

вођа Ал Каиде, прешавши на територију Пакистана, без већег застоја ангажовали су се на проналажењу истомишљеника, извора подршке и помоћи и на успостављању нове руководеће структуре и нове стратегије и тактике. Разбијене снаге на територији Авганистана и у Пакистану они су реорганизовали, опремили новим средствима ратне технике, регрутовали нове борце и разноврсним видовима активности борбено оспособљавали своје војне формације.

У склопу припрема за масовни отпор влади у Кабулу и иностраним снагама у Авганистану, Мула Омар интензивно је радио на консолидовању и јачању најмоћнијег талибанског покрета Квета Шура, на чијем је челу он био, и на придобијању осталих већих и мањих талибанских организација и покрета. За борбу у планинским и другим руралним пределима одлучио се за герилски тип ратовања, а за борбу у градовима и против већих групација снага противника – за самоубилачку тактику.

Авганистан ни после свргавања талибана с власти, у ствари, није био мирна територија. Остаци талибана и Ал Каиде предузимали су повремено нападе, препаде и друге видове дејстава против снага и органа владе у Кабулу и међународних снага. Нешто значајније активности предузели су у

пролеће 2003. године у југоисточном делу Авганистана где они имају значајнију подршку народа и локалних вођа, да би их постепено преносили у планинске североисточне пределе и на остале делове територије.

Борбене активности широк размера, масовније и већег интензитета отпочете су 2006. године. Талибани су тада прокламовали крајњи циљ борбе: протерати све стране трупе из Авганистана и срушити централну власт у Кабулу. С тим циљем прогласили су општенародни устанак и позвали народ на борбу за одбрану ислама.

Тако су се Влада у Кабулу и њен штићеник – ИСАФ суочили са таласом напада који су из руралних подручја пренети у урбана. Самоубилачки напади постали су један од основних видова дејстава талибана и Ал Каиде. У даљем развоју ситуације, талибанске снаге су систематски јачале, самоубилачки напади су интензивирали, а територија под њиховом контролом повећавана. У 2007. години, на пример, забележено је 140 самоубилачких напада више него у пет ранијих година, а у 2008. изведени су самоубилачки напади у комбинацији са дејствима снага на копну, као онај од 13. јуна на централни затвор у Кандахару, из којег је ослобођено више од 1.200 заточеника, од којих је већина укључена у талибанске јединице.

АВГАНИСТАН – ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РАТОВАЊА

Крајем 2009. године борбе су пренете и на територију Пакистана. Талибани су напали комуникације које од Пешевара воде у југоисточне пределе Авганистана. У релативно краткотрајној серији напада уништено је око 300 теретних камиона натоварених материјалом за снаге ИСАФ у Авганистану.

У 2009. години талибани су били снажно присутни у јужним и западним провинцијама, а у источним веома активни. Њихова бројност нараста је, према проценама америчких обавештајних служби, на око 25.000 одањих бораца – исто онолико колико су имали пре почетка интервенције 2001. године. Осим успостављања контроле у већем делу руралних подручја, они су све озбиљније почели да угрожавају и велике градове. У Кабу-

лу је јануар 2010, на пример, означен као „месец терора“, јер су борбе у близини председничке палате и других владиних зграда паралисали живот у главном граду. Напади „командо стила“ и самоубилачке експлозије остављале су снажан психолошки ефекат не само код народа него и код припадника међународних снага.

Реаговање САД и НАТО

Током првих пет година америчко-авганистанског рата, снаге ИСАФ извршиле су свој стратегијски и оперативни распоред и заокружиле систем командовања и руковођења. Најзначајније је било преношење пуне надлежности УН на НАТО и стављање главнине снага САД под команду ИСАФ/НАТО. Међутим, све то ни-

је било довољно за успешно супростављање све снажнијим и агресивнијим талибанима, јер су снаге ИСАФ-а и даље биле релативно мале (нешто више од 30.000 људи у 2006. години) и посвећене више саветодавним и помоћним него борбеним задацима.

Главни задатак снага ИСАФ-а, на име, и даље је био помоћ авганистанским снагама и њихово увођење у борбу против талибана и Ал Каиде. Такав задатак захтевао је велику разуђеност снага, потребну и због ефикасног одговора на талибанску герилску стратегију. Распоређене у четири регионалне команде и команду главног града, у тридесетак провинцијских реконструкцијских тимова и више стотина војних база и инсталација, оне су биле у ситуацији више да се бране него да нападају противника.

Опсежније војне операције с циљем протеривања талибана и Ал Каиде са одређених подручја (региона и провинција) снаге ИСАФ-а предузеле су тек после завршене унутрашње консолидације и значајнијих оспособљавања Снага националне безбедности Авганистана. Поред мноштва одбрамбено-нападних акција, оне су тек у пролеће 2006. године предузеле велику војну операцију „Планинска нада“, у којој је учествовало више од 11.000 војника: 2.300 америчких, 3.300 британских, 2.200 канадских, 1.000 аустралијских и 3.500 Авганистанске народне армије, уз веома снажну ваздушну подршку снага САД и Велике Британије. Операција је предузета ради протеривања талибана и Ал Каиде из јужних предела земље. После двоипомесечних борби и обострано осетних губитака резултат је био практично нерешен: тактичка победа снага ИСАФ-а и стратегијско повлачење талибана на север.

Да снаге ИСАФ-а нису постигле жељени успех, показује и чињеница да су, непуну годину дана касније, у основи на истом подручју, предузеле и из-

веле нову операцију под називом „Ахил“. Главнину снага и у тој операцију чиниле су америчке и британске снаге и снаге Авганистанске народне армије. Операција „Ахил“, као и „Планинска нада“, имала је делимичан успех, обележен посебно ликвидирањем једног од вођа талибана – Мула Дадула.

Убрзано јачање снага ИСАФ

Снаге ИСАФ-а наставиле су са извођењем операција – „Орловски самит“, од 27. августа до 5. септембра 2008; „Пантерова канџа“, од 19. јуна до 20. септембра 2009. и друге. Све оне организовале су и извеле регионалне команде са најјачим војним контингентом у зони одговорности. Међутим, те акције нису дале значајније резултате. Талибани и Ал Каида су све више угрожавали претходно стечене позиције снага ИСАФ-а, па су САД одлучиле да на то одговоре јачањем својих снага и снага других земаља НАТО.

Јачање ИСАФ-а најавиле су и у томе предводиле Сједињене Америч-

ке Државе. Током председничке кампање у 2008. години тадашњи председник САД Џорџ Буш млађи и председнички кандидат Барак Обама најавили су повећање америчког војног присуства у Авганистану. Преузимањем дужности јануара 2009. године, Барак Обама је ту своју намеру потврдио. Донео је одлуке о упућивању у Авганистан додатних 17.000 војника, како би амерички контингент у ИСАФ-у био повећан на 36.000 људи. Уследило је пребацивање дела снага САД из Ирака у Авганистан, као и јачање снага других земаља учесница у Авганистанском рату.

Јачање снага ИСАФ-а, уз сагласност Савета НАТО-а, настављено је убрзаним темпом, тако да су већ у пролеће исте године у Авганистану имале око 85.000 људи, а крајем 2010. године – 131.000 војника од којих 90.000 америчких. Врхунац тог повећања достигнут је крајем 2011. године са близу 150.000 иностраних војника – 103.000 америчких и 46.000 осталих земаља учесница.

Јачање америчких и снага НАТО-а није битније утицало на активности

и цивилних и војних обавештајно-диверзантских, психолошких и политичко-пропагандних служби из већег броја земаља, укључујући САД, Велику Британију, Немачку, Канаду, Аустралију, Норвешку, Белгију и друге. За извршавање конкретних задатака њима су се придруживали припадници других видова и родова, пре свега морнаричке пешадије и авијације.

За дејства против циљева на копну обично су формиране здружене борбене групе, које уз снажну ваздушну подршку предузимају напад усмерен на хватање, убијање или протеривање одметнутих талибана и припадника Ал Каиде. Одабрано циљно подручје, по правилу, најпре

талибана, који су на то одговарали: „Добро је, више људи, више мртвих неверника“. Њихов устанички замах започет 2006. настављен је и у периоду интензивног јачања снага ИСАФ-а. Самоубилачки бомбашки напади у градовима, напади, препади, диверзије и саботаже готово широм земље су интензивирани. Сједињене Америчке Државе и НАТО нису нашли адекватан одговор. Нису обновили покушаје сламања талибанског отпора предузимањем опсежних војних операција, већ су се за борбу против побуњеника и терориста ослањали претежно на акције и операције снага за специјално ратовање.

Акције и операције специјалних снага

Авганистански рат, посматран са становишта инвазионих снага и начина њихове употребе, могао би да се означи и као специјални рат. Ни у једном локалном или регионалном рату вођеном пре и после Вијетнама, нису учествовале тако бројне и разноврсне специјалне снаге с тако великим бројем задатака као у Авганистану. Придобијање локалних вођа и народа, као и команди и установа талибанске војске и полиције за борбу против побуњених талибана и Ал Каиде, савето-

давна помоћ, обука и материјално обезбеђење безбедносних снага нове владе у Кабулу, ликвидирање вођа талибана и Ал Каиде, саветодавна и друга помоћ органа власти и управе и индоктринација маса били су само неки од задатака специјалних снага.

Обимност и сложеност задатака захтевао је одговарајућу јачину и структуру специјалних снага, које су сачињавали припадници и јединице

се „прочешља“ ватром из ваздуха, после чега следи хеликоптерски десант. Велики транспортни авион типа АЦ-130 „топовњача“ и наоружани хеликоптери пружају непосредну ватрену подршку, док авиони за електронска дејства ЕЦ-130Ј емитују ТВ и радио програме за авганистанске цивиле, а МЦ-130 баца летке намењене талибанским побуњеницима и припадницима Ал Каиде.

Међутим, специјалне снаге, нарочито јединице „зелених беретки“ и оне за психолошка дејства делују и у мањим саставима на одређеним локалитетима са задатком да испитају присуство талибана и терориста или ради индоктринације локалног становништва. При томе, њихов однос према становништву није увек пријатељски; чешће је груб и насилнички, укључујући мучење и ликвидације. Један бивши припадник специјалних снага КоВ САД у изношењу својих запажања о деловању тих снага навео је: „Некада су наши противници и мушкарци и жене једне друштвене заједнице“, или „Они (припадници специјалних снага) бију људе. То је нареднички интелектуални посао“.

Насупрот томе, амерички специјалци за психолошко и политичко-пропагандно деловање наступају према локалном становништву пријатељски и едукативно свуда када се за то укаже прилика и на унапред заказаним скуповима.

Убиство Осаме бин Ладена

Специјалне снаге предузимале су и изводеле многобројне акције и операције и против појединачних, статичних и покретних циљева. Такве акције нарочито су интензивирани после усвајања нове стратегија САД и НАТО, која је обухватала постепено одустајање од непосредног ангажовања снага ИСАФ-а у борби и, на супрот, појачавање акција на плану ликвидирања вођа талибана и Ал Каиде. Најзначајнија успешно изведена операција те врста била је операција „Џеронимо“ – припрема за хватања и убиство Осаме бин Ладена.

Америчке обавештајне службе, пре свега ЦИА, дуже време су претпостављале да је Бин Ладен у Пакистану, али поузданије податке о његовом боравишту у кампу Билал, у граду Аболабаду, око 56 км североисточно од Исламабада, главног града Пакистана, добиле су тек децембра

2010. године. ЦИА је ступила у везу са одговарајућом пакистанском тајном службом и почела да организује операцију. За извршиоца посла одређена је специјална јединица РМ САД – SEAL тим. План операције израдили су стручњаци ЦИА са сарадницима из Пентагона, а одобрио га је лично председник Обама.

У извршење операције „Џеронимо“ (названа и операција „Нептунов мач“) упућен је SEAL тим од 40 људи са групом других војних специјалаца. Укрцани у четири хеликоптера и уз командну и комуникацијску подршку са земље од стручњака ЦИА, извели су изненадни, муњевити напад на камп Билал и том приликом убили тражену мету – Осаму бин Ладена. Његово тело бачено је, наводно по исламском обичају, у море.

Ликвидирање Осаме бин Ладена добило је велик међународни публицитет, с назнаком великог успеха снага ИСАФ-а у борби против тероризма. Оно је представљало и извесну промену на авганистанско-пакистанском ратишту. Следило је убиство неколико других вођа талибана и Ал Каиде и извесно слабљење активности талибанских устаника у Авганистану.

Масовна употреба беспилотних летелица

Познате су две основне врсте ваздухопловних беспилотних летелица, извиђачке (за осматрање и извиђање бојишта из ваздуха) и борбене (наоружане ракетама и бомбама). Прве, у страниј и нашој штампи често називане и дроновима, ушле су у наоружање армије великих сила средином прошлог века, док су друге први пут практично употребљене у „балканском“ рату, тј. у агресији САД и НАТО на Југославију 1999. године. Њихова борбена употреба драстично је повећана у ратовима у Ираку и у Авганистану.

Масовна употреба борбених беспилотних

летелица у Авганистану уско је повезана са америчком стратегијском оријентацијом на ликвидирање команданата и других вођа Ал Каиде и талибана, као и против важних статичних и покретних циљева. У ту сврху користили су их Централна обавештајна агенција и ратно ваздухопловство САД, а од 2007. године са истим циљем их користе и ваздухопловне снаге Велике Британије у Авганистану.

У Авганистану (и Пакистану) коришћени су углавном типови *PQ-1 Predator* („грабљивац“) и *MQ-9 Reaper* („жетелац“). Као борбена верзија „грабљивац“ је деценијама у употреби оружаних снага САД (коришћен је и на југословенском ратишту), док је други новијег датума и први пут је употребљен у Авганистану.

„Грабљивац“ је намењен првенствено за борбу против појединачних и мањих групних циљева, тј. за уништавање оклопних борбених возила и утврђених циљева. Опремљен је системом вођених ракета *AGM-114 Hellfire* („паклени огањ“), који се одликује високим степеном прецизности дејства и великом ватреном моћи. „Жетелац“ је новијег датума и први пут је употребљен у авганистанском рату.

О коришћењу беспилотних летелица у снагама Велике Британије постоје две верзије: према једној Велика Британије позајмила је од САД изван број управо за рат у Авганистану (сврха испитивања такође), а према другој Велика Британије је купила три комплекта „жетелца“ и за непредвиђене случајеве, сваки по цени од шест милиона фунти стерлинга.

У Авганистану су САД имале два сквадрона беспилотних летелица. Једним су руководили припадници снага ратног ваздухопловства, а једним стручњаци Одељење за специјалне активности ЦИА. Лансирају се са полигона непосредно на ратишту, а њима се управља из ваздухопловних база Нелис и Крич, недалеко од Лас Вегаса, савезна држава Невада. Беспилотне летелице, наиме, лансирају по-

саде са полигона на копну, а њихово вођење помоћу сателита преузима тим контролора (три човека) смештен у кабини усред пустиње у Невади.

Коришћење у борбене сврхе на авганистанском ратишту отпочело је у време администрације председника Буша млађег, а знатно интензивирано после ступања на дужност председника Барака Обаме (2009), који тој врсти оружја придаје посебан значај. Према америчкој штампи, наиме, у 2010. године лансирано је за 60 одсто више беспилотних летелица него шест година раније, а за 2011. годину планирано је да се тај интензитет повећа за 50 одсто. Само ЦИА је у истој години извела 115 напада беспилотним летелицама, што је било дупло више него у 2009. години. Тим дејствима ЦИА претежно покрива подручја северозападног Пакистана и југоисточног Авганистана. Према проценама разних међународних институција, она је у периоду јун 2004. – новембар 2014. године само у Пакистану изврела 369 напада, у којима је убијено близу 4.000 људи, од којих значајан део цивила, укључујући и децу. Због тога су Американци наишли на критику званичних органа Пакистана и разних међународних организација, укључујући *Амнести интернешенел*.

Сједињене Америчке Државе званично тврде да беспилотне летелице дејствују „хируршки прецизно“, да

убијају само „милитанте“, тј. наоружане талибана и терористе, а „случајна“ страдања цивила убрајају у „коллатералну штету“. Међутим, такве тврдње побијају са много страна. У једној студији америчке институције *Брукингс* каже се да на сваког убијеног милитанта, вође талибана или Ал Каиде, долази најмање десет убијених цивила.

Повлачење са бојишта

Скоро десет година од почетка америчког војног ангажовања у Авганистану, председник Обама саопштио је јавности две међусобно неусклађене одлуке: о драстичном повећању снага САД у Авганистану и о почетку и завршетку повлачења снага САД са авганистанског ратишта. Прва одлука заснована је на процени да ће се ојачањем снага и интензивирањем војних операција Ал Каида разбити и талибански покрет скршити, а друга да ће у међувремену снаге националне безбедности Авганистана (војска и полиција) бити оспособљене за успешну борбу против остатака терора и побуне.

Повлачење снага САД из Авганистана, које је председник Обама у више наврата најављивао, почело је да се реализује јула 2011. године, када је Авганистан напустила прва група од 650 припадника Националне гарде КоВ САД. Смањење снага САД у Авгани-

нистану настављено је тако да је њихов број од преко 100.000, средином 2012. године смањен на 68.000, јуна 2013. на 48.000, крајем исте године на 32.000, маја 2014. на 25.000, а до краја 2014. године на око 15.500 људи.

Упоредо са смањењем снага САД у Авганистану, смањиване су и снаге осталих земаља учесница у том рату. Најпре је то учинила Канада, која је јула 2011. повукла 1.000 од укупно 4.000 својих војника. Њен пример следиле су и друге земље, тако да је број њихових војника од око 46.000 на почетку 2012. сведен на око 5.000 почетком 2014. године и око 2.500 крајем исте године.

У објашњењу одлуке о смањењу снага у Авганистану, председник Обама нагласио је, 22. јуна 2011, у ТВ обраћању грађанима: „Ми почињемо ово смањење снага у Авганистану са позиција силе“, а тадашња шефица Стејт департмана Хилари Клинтон на конференцији о Авганистану одржаној у Токију 5. августа исте године,

навели да то није стратегија повлачења, него стратегија преношења одговорности за властиту безбедност (Авганистанаца). Следило је дефинисање те стратегије и њена реализација током наредне три године.

Стратегија повлачења

На самиту НАТО-а одржаном у Чикагу маја 2012. године усвојена је Обамина стратегија повлачења – до средине 2013. године требало је да снаге ИСАФ-а своју борбену улогу трансформишу на саветодавну и помоћну и да одговорност за безбедност земље пренесу на авганистанске снаге. Тај процес, према средствима јавног информисања САД, завршен је у претходно предвиђеном року, да би 18. јуна 2013. ИСАФ авганистанским снагама и формално предао контролу у последњих 95, од укупно 403 дистрикта. После те предаје, борбу против талибанских побуњеника првенствено воде авганистанске снаге уз командно-

саветодавну и материјалну помоћ и ваздушну подршку САД и НАТО-а.

Осим преношења терета борбе против талибана и Ал Каиде на снаге националне безбедности Авганистана, стратегија повлачења обухватала је и поступке извлачења снага и средстава са авганистанског ратишта. У америчкој штампи наглашава се да је то изузетно сложена логистичка операција, много сложенија него стратегија повлачења из Ирака, јер је Авганистан изразито континентална земља стотине километара удаљена од морских обала (Индијски океан, Персијски залив, Балтичко море). Према наведеним изворима, са авганистанског ратишта требало је извући 750.000 комада наоружања и опреме у вредности од око 36 милијарди долара. Тај посао поверен је Материјалној команди КоВ САД, која је разрадила одговарајуће планове и приступила њиховој реализацији. Правци транспорта ишли су јужном рутом преко Пакистана и северном

ка Балтичком мору. Трошкови евакуације процењивани су на око шест милијарди долара.

Значајан део евакуације наоружања и опреме обављен је и ваздушним коридорима, али главнина материјала морала је да се транспортује копненим путем. Међутим, због високих трошкова и проблема са транспортом (тешко проходни путеви, напади талибана, па и припадника регуларне војске на колоне у повлачењу, односи са земљама кроз које воде копнени и ваздушни коридори и друго), један део опреме остављен је авганистанским снагама, а део уништен.

Процес договарања и споразумевања

У одлуци председника Обаме о почетку и завршетку повлачења глав-

нине снага и наоружања из Авганистана садржана је и намера САД да остану војно присутне и утицајне у тој земљи. Назначено је, наиме, да ће САД и НАТО и после 31. децембра 2014. године задржати делове својих снага у Авганистану и наставити да подржавају владу у Кабулу у очувању своје постојаности. Међутим, које, колико и какве би то снаге биле, какву улогу и задатке би имале, какав би био њихов статус у земљи домаћину и друго, постало је предмет америчко-авганистанског стрпљивог преговарања и споразумевања.

Првог маја 2012. године, на дан прве годишњице ликвидирања Бин Ладена, председници Обама и Карзај потписали су уговор о трајном стратегијском партнерству, којим је дефинисан оквир будућих односа и сарадње две земље. Тим уговором две земље обавезале су се да припреме и

потпишу билатерални уговор о безбедности, којим би конкретније били дефинисани односи две земље после 2014. године, укључујући и даље војно присуство САД и НАТО у Авганистану. Нацрт уговора је сачињен и у основи усаглашен, али председник Карзај одбијао је да га потпише. Његове примедбе односиле су се на „неконзистентност“ САД „како у приступу изградњи мировног процеса тако и у акцијама“. Нарочито га је узнемирило сазнање да су САД заобилазно преговарале и са талибанима.

Председник Карзај није био сагласан са одредбама којима се регулише право/положај америчких војника, који ће остати у Авганистану после 2014. године (имунитет, недирљивост, упади специјалаца у куће без дозволе надлежних власти и друго). Новембра 2013. скупштина локалних вођа, Лоја Џирга, одобри-

ла је текст понуђеног уговора и упутила га председнику на потпис, али он је и то фебруара 2014. године одбио, са образложењем да се сачекају нови председнички избори па да то учини нови председник државе.

Билатерални уговор о безбедности ступио је на снагу 1. јануара 2015, пошто га је истог дана одобрила велика скупштина. Важиће до краја 2027. и после тога уколико га не откаже нека од страна потписница.

Према одредбама претходно потписаног уговора о трајном стратегијском партнерству, новог билатералног уговора о безбедности и одговарајућег уговора потписаног између Авганистана и НАТО-а, у Авганистану ће после 2014. године остати 9.800 америчких војника и око 2.500 припадника осталих земаља НАТО-а. Њихова улога и задаци су наставак обуке и саветовања снага националне безбедности Авганистана и борба против остатака талибанских побуњеника и Ал Каиде. Ово последње задатак је првенствено снага за специјалне операције САД, док се ИСАФ руковођен НАТО-ом трансформише у мисију НАТО-а за обуку са штабом у Кабулу и шест база широм земље.

Билатерални уговор о безбедности дозвољава да САД имају своје базе на девет одвојених локација. База у Џалалабаду (источни Авганистан) може такође да остане као рампа за лансирање беспилотних летелица против циљева у Авганистану и преко границе, у Пакистану. Према том уговору америчко војно особље заштићено је од прогањања/осуде по авганистанским законима за криминалне радње које оно може учинити. Захтеви које је бивши председник Карзај одбијао овим уговором су прихваћени и оправоснажени.

Према одредбама наведеног уговора, број од 9.800 америчких војника до 2017. године биће смањен на половину, тј. на 4.900 војника. Даљим смањењем њихово присуство у Авганистану сводиће се на ниво америчке војне мисије при Амбасади САД у Кабулу. Међутим, председник Обама

повећао је, наводно, тајном одлуком број америчких војника у Авганистану од 9.800 на 10.800 и дозволио могућност њиховог ангажовања у борби против терориста, док је председник Гани у осврту на остатак америчке војске у Авганистану нагласио да крајњи рок „није закуцан“.

Потписивањем наведених уговора и постигнутим аранжманима, операција „Трајна слобода“, преименована је у операцију „Одлучна подршка“, коју САД и НАТО треба да пруже пре свега снагама националне безбедности Авганистана, али и новој авганистанској влади. Саветодавну и другу помоћ цивилним структурама пружаће и цивилни стручњаци, али се о томе у поменутим уговорима не говори. Она ће се остваривати на основу посебних, претежно тајних аранжмана.

Сличности и разлике двеју интервенција

Главни циљ – рушење постојеће и успостављање нове, себи одане владе у Кабулу, у суштини, био је исти за обе суперсиле – Совјетски Савез и Сједињене Америчке Државе. Међутим, САД су као главни циљ означиле разбијање највеће и нај-

моћнији светске терористичке организације – Ал Каиде, коју је подржавала влада у Кабулу. Ипак, без рушења те владе наведени циљ не би могао бити остварен. Зато су САД, заједно са савезничким и партнерским земаљама, ишле најпре на свргавање постојеће, да би заједно са новоуспостављеном владом прешли на вођење антитерористичког рата.

Пре интервенције Совјетски Савез је дуго времена био политички и војно снажно присутан у Авганистану. То присуство угрожавала је фракцијска борба у владајућој просовјетској Народној демократској партији Авганистана, али је совјетско руководство ипак рачунало на снажну подршку и цивилних и војних власти, која је изостала. Осим подземног присуства и деловања, САД у Авганистану нису имале значајнија упоришта у тој земљи. Влада у Кабулу и Ал Каида, која је контролисала добар део територије, и владине оружане снаге били су жестоки непријатељи САД и њихових савезника. Тако су САД могле да рачунају евентуално само на противнике талибанске владе и Ал Каиде, али је и та подршка изостала.

Пре једне и друге војне интервенције у Авганистану је постојао хаос. Фракцијске борбе у просовјет-

ској владајућој партији водиле су унутрашњим сукобима и губљењу совјетског утицаја у тој земљи, што је био довољан повод за предузимање војне интервенције. Током совјетске војне интервенције у Авганистану се у борби против ње, углавном уз америчку подршку и помоћ, изродила најмоћнија међународна терористичка организација, која ће својим акцијама и операцијама понукати САД на војну интервенцију.

Преинтервентни догађаји у Авганистану, у једном и у другом случају, одређивали су начин извршења војних интервенција. Главне детерминанте тог посла, међутим, биле су њихове војне стратегије и ратне доктрине. Да би што пре по-

торног типа. Њима и њиховим савезницима требало је више од пет година да на авганистанском ратишту имају нешто респективније оперативне снаге (око 30.000 људи).

Обе интервентне силе релативно брзо су оствариле планирани главни циљ – срушиле су владу у Кабулу и поставиле нову. Међутим, ни једна ни друга суперсила није наишла на очекивану подршку себи наклоњених политичких и војних структура, а још мање авганистанског народа. Совјетски Савез се убрзо суочио са снажним отпором унутрашњих снага потпомогнутих споља, а Сједињене Државе од истих снага које су најпре (у антисовјетској борби) довеле на власт, а затим скинуле

љевима, а још мање у исходу интервенција. Једна и друга сила морала је да напусти Авганистан под притиском унутрашњих снага, с тим што је Совјетски Савез претрпео потпун неуспех, док су САД оствариле делимичан, можда привремени успех.

Треба посебно нагласити да су војне интервенције и Совјетског Савеза и Сједињених Америчких Државе предузете на бази погрешних (или намерно монтираних) обавештајних и стратегијских процена, на основу којих су донете погрешне политичке и војне одлуке.

Непосредне и накнадне последице

У страним војним интервенцијама и десетогодишњем грађанском рату у Авганистану није било победника на побеђених. Највећи губитник био је авганистански народ, који је у тим сукобима имао милионе погинулих, рањених и за рад онеспособљених људи. Око три милиона Авганистанаца напустило је своја огњишта и потражило склоништа у дијаспори, претежно у Пакистану и Ирану.

Десетогодишње ангажовања Совјетског Савеза у рату у Авганистану коштало га је више од 15.000 погинулих и два до три пута више рањених. Оно је, неоспорно, допринело и убрзало његов дефинитиван распад; јер посустала економија није могла да поднесе велика и дуготрајна ратна напрезања.

Авганистански унутрашњи десетогодишњи верски и идеолошки сукоби, који су имали карактер грађанског рата, убрајају се међу најкрвавије унутрашње сукобе вођене у другој половини 20. века. Процењује се да је у тим сукобима погинуло и рањено близу милион људи, а материјална штета је непроцењива. У тим сукобима Ал Каида је обновљена, а њене терористичке активности су интензивираније, што је представљало узрок отпочињања антитерористичког рата који је повео САД.

стигао свој циљ Совјетски Савез предузео је муњевиту инвазију уз масовно ангажовања снага и средстава на фронту и по дубини авганистанске територије. Супротно томе, САД су, поучене из рата у Вијетнаму, интервенцију отпочеле дејствима из ваздуха и ангажовањем ограниченог броја снага специјалне намене на копну. Њихово ангажовање у једном асиметричном рату било је ескала-

са те исте власти – талибана и Ал Каиде. Тако су интервентне снаге у оба случаја биле доведене у ситуацију да воде дугогодишњи исцрпљујући несиметричан рат са снагама које за таква рат нису биле адекватно припремљене, обучене и опремљене.

Разлика у извршењу и току војне интервенције једне и друге силе је очигледна. Међутим, много су мање разлике у њиховим главним ци-

Највећи терет тринаестогодишњег војног ангажовања међународних снага у авганистанском рату поднеле су Сједињене Америчке Државе. Тај рат коштао је њихове пореске обавезника око 750 милијарди долара. Међутим, огромни материјални трошкови нису имали већи негативан утицај на веома снажне економије САД и осталих земаља НАТО-а. Штавише, не без разлога се верује да су додатна улагања у развој нових војних технологија допринела убрзању технолошког развоја уопште.

терористичку организацију – Ал Каиду, која се множи и развија своју активност у разним деловима света. Предвиђани сукоб цивилизација Семјуела Хантингтона практично се остварује захваљујући управо настајању екстремизма у Авганистану.

Сједињене Америчке Државе и НАТО повукли су главнине својих снага из Авганистана, али оружја на авганистанском ратишту нису утихнула. Током читаве 2014. године авганистанско ратиште било је веома активно. Снаге ИСАФ имале су више губитака у

Ал Каиде положити оружје и оберучке прихватити нову владу у Кабулу. Пре би се могло рећи да ће они наставити и интензивирати борбу како би остварили свој раније прокламовани циљ.

Уколико талибани и Ал Каида заиста наставе и интензивирају своје активности, поставља се питање како и чиме им се супротставити. Преостале снаге САД и НАТО сувише су слабе, а снаге националне безбедности Авганистана нису довољно поуздане и морално мотивисане за борбу против својих сународника.

Сједињене Америчке Државе инвестирале су огромна средства у Авганистан и тешко би могле да занемаре и препусте другом то стратегијски изузетно важно подручје. У случају нове ескалације сукоба, оне би вероватно предузеле мере да спрече неповољан развој догађаја. Председник Обама је наводно, одмах после потписивања наведених уговора, тајном одлуком дозволио да остатак снага САД у Авганистану може учествовати у борбама против остатака Ал Каиде и побуњених талибана и повећао њихов број од 9.800 на 10.800 људи, а нови председник Авганистана Гани у осврту на даље присуство страних трупа на својој територији истиче да датум њиховог повлачења „није закуцан“.

Званичници Сједињених Америчких Држава су пре две или три године имали контакте и разговоре са вођама побуњених талибана, што је иритирало бившег председника Авганистана Карзаја, који је то и јавно испољавао. Није искључено да су ти контакти настављени.

За новог председника Авганистана „изабран“ је Ашраф Гани, који потиче из етничке лозе талибана, док је А. Абдула, који је био дугогодишње борац Северне алијансе против талибана потиснут у страну. И то може да укаже на могуће унапред склопљене аранжмане између америчке администрације и вођа побуњених талибана ради изналажења трајног решења и за Авганистан и за америчко присуство у њему. ■

Према званичним саопштењима САД и НАТО, међународне снаге (ИСАФ) у авганистанском рату имале су 3.485 војника погинулих. Од тога броја 2.365 америчких. Овако малим губицима потврђена је „ваљаност“ америчке војне стратегије – рат до победе са минималним људским жртвама.

Највеће последице тридесетпетогодишњег ратовања у Авганистану представља настајање и јачање разних врста национализма, фундаментализма, организованог тероризма и других облика угрожавања мира и поретка. Оружани сукоби у Авганистану изродили су најмоћнију и најорганизовану међународну

тој него у претходној години, а страдао је и већи број цивила.

Потписани билатерални уговори не могу се сматрати уговорима о миру. Они нису потписани између зараћених страна, већ између носиоца војне интервенције и на брзину формиране авганистанске владе. Главног противника потписника тих уговора – руководство побуњених талибана – званично нико није ни питао.

Према мишљењу бројних војних посматрача и аналитичара, не постоје реални изгледи да ће после реализације програма повлачења главнине снага ИСАФ-а у Авганистану превладати мир. Мало је вероватно да ће одбегли и побуњени талибани и остаци